

D • N
6/9 1949

De religiöst bestämda partierna

Den religiösa samhörigheten tjänar som utgångspunkt för politiska partibildningar i de flesta av Europas demokratier. Av mindre betydelse är härvid protestantismen, som visserligen på många håll utövar politiskt inflytande, men endast i ringa mån präglat bestämda partier; att anteckna är främst det kristliga folkpartiet i Norge, de anti-revolutionära och kristligt historiska partierna i Holland samt det protestantiska inslaget inom det kristligt-demokratiska partiet i Tyskland. Desto viktigare är den katolska bindningen i politiken. I Holland, Belgien, Frankrike, Italien, Tyskland och Österrike är katolskt färgade partier de ojämförligt starkaste icke-socialistiska riktningarna; i de tre sistnämnda länderna är dessa partier de största av alla, och i Italien och Österrike närmar de sig rent av majoritetsställning. Det bör tilläggas att den irländska politiken genomgående kännetecknas av katolicismens stora inflytande och att det gamla katolska partiet i Schweiz fortfarande har en stark ställning.

Religionen, och främst katolicismen, har alltså blivit en mera central politisk faktor i Europa än före kriget. Det är därför icke förvånande att man på många håll i den politiskt aktiva religionen ser det enda verkamma skyddet mot diktatursträvanden och även mot radikal socialiseringspolitik. Kyrkan framställs som det fasta bälverket mot både fascism och kommunism. Å andra sidan vill man hävda att katolicismen är ett hot mot demokratin. Katolicismen eftersträvar, likaväl som de totalitära riktningarna, att forma själarna och begränsa fri debatt och fri prövning; den är i själva verket totalitär, även om dess tendenser icke kommer till klart uttryck förrän makten vunnits.

Ingen av dessa extrema stånd-

punkter är hållbar. Att framställa katolicismen som demokratins säkra värn är grundfalskt. Det behöver blott erinras om att katolicismen länge fann sig rätt väl till rätta med både fascism och nazism och slöt konkordat med Mussolini likaväl som med Hitler, att påven välsignade den italienska attacken på Abessinien och betonade kyrkans totalitära sympatier, att diktaturerna i Spanien och Portugal präglas av och understöds av den kyrkliga hierarkin, att Dollfuss österrikiska diktatur likaledes var av klerikal typ. Visserligen bör man också komma ihåg att centern i Weimar-Tyskland och det katolska folkpartiet i det förfascistiska Italien bekämpade diktaturtendenserna och i det längsta stod fast vid folkstyrelsen. Så mycket är dock klart att den katolska kyrkan politiskt sett inte är någon vän i nöden, möjligen i framgången. Dess paroll

Ett ovanligt simpelt angrepp

på Dagens Nyheters undersökningar om kyrksamheten har gjorts i Svenska Dagbladet av kyrkoherde Sven Danell. I en ton av fromhet och salvelse anklagas vi för att ha avsiktligt givit felaktiga eller vilseledande uppgifter. Sålunda påstås att vid undersökningen utvalts "ett fåtal kyrkor under förbigående av prononcerat kyrkliga bygder". I själva verket valdes vid undersökningen den 26 juni kyrkorna helt slumpvis — utan tanke på om kyrksamheten var stor eller inte —, och detta har

uttryckligen framhållits i denna tidning. Vid den andra undersökningen, vars resultat också utförligt redovisats, valdes företrädesvis trakter som utpekats som speciellt kyrksamma, detta just för att göra en kritik av hr Danells typ omöjlig. Vidare påstås att en från kyrksamhetssynpunkt dålig söndag avsiktligt valts (den andra undersökningen förbigås), trots att varje sådan tanke förklarats vara tidningen främmande och trots att biskop Björkquists Stockholmsuppgifter bekräftar de gjorda utredningarnas representativa karaktär. Kyrkoherde Danell antyder rent av att de småfel som fanns i den första undersökningen varit tillkomna med avsikt. Det är dess bättre sällan man möter en mot all moral så stridande anda som i denne kyrkoherdes inlägg.

är närmast den som den svenske biskopen John Cullberg — sannolikt inte representativ för sin kyrka — utgav i sitt berömda herdebrev det svåra året 1940: kyrkan skall inte "identifiera sig med den demokratiska samhällssynen" eller med "någon annan politisk ideologi"; demokrati och diktatur är lika goda, eller rättare lika dåliga.

I närvarande läge utgör de katolska partierna utan tvivel en tillgång för demokratin. Många av deras ledande män är principiellt övertygade demokrater. De fascistiska rörelserna är diskrediterade; mot kommunismen, som representerar den aktuella faran, är katolicismen klart fiendlig, även om det mindre beror på att kommunismen är totalitär än på att den är religionsfiendlig. De katolska partiernas starka position är betingad av att de omfattar de mest skilda sociala grupper, däribland massor av arbetare; denna vertikala struktur motverkar ren intressepolitik och främjar den utjämnings- och kompromisspolitik som är nödvändig i en folkstyrelse. I flera katolska partier har de reformvänliga grupperna — särskilt under åren närmast efter krigets slut — utövat ett bestämmande inflytande.

Även farorna, särskilt på lång sikt, är emellertid uppenbara. Den katolska kyrkan är i grunden socialt konservativ — med sitt betonande av äganderättens okränkbarhet och de ekonomiska skillnadernas ringa betydelse — och denna konservatism kan leda till en politik som inte motsvarar de breda lagrens intressen och önsknin-gar. Ett gott exempel är debatten kring den italienska jordreformen — en reform som åkerligen skulle komma till änd om inte de kristliga demokraternas högerflygel lyckas hålla de mera radikala partiet tillbaka. Konserva-

tismen i moralfrågor leder på vissa områden (födelsekontroll, äktenskapsskillnad) till en hållning som inte direkt kan sägas vara farlig för demokratin, men som strider mot de grundsatser om personlig frihet vilka vi betraktar som demokratins konsekvens. Viljan till herravälde över själarna tar sig uttryck i krav på obligatoriskt konfessionell undervisning och över huvud ökad makt för den prästerliga byråkratin; om de partier med vilka katolikerna samverkar här visar sig eftergivna för att få kompensation på andra områden, kommer religionsfriheten i fara. Sådana tendenser har framträtt i Belgien, Frankrike och inte minst i Italien.

Det hoppfulla ligger i att vissa religiösa grupper tillägnat sig en principiellt positiv inställning till folkstyrelsen och friheten. Inom det protestantiska lägret i vårt land har den uppfattningen alltmer vunnit insteg att demokratin både historiskt och logiskt sammanhänger med kristendomen. Det ligger något i tankegången: religiösa argument har använts för att motivera demokrati, och ett sammanhang mellan den kristna och den demokratiska tron på den enskildes värde kan spåras; å andra sidan har även helt andra synpunkter inspirerat kraven på folkstyrelse, och de kristna kyrkorna har ofta varit fiendliga mot eller likgiltiga inför denna kamp. Som ideologi är tanken i varje fall tilltalande, ty den springer fram ur en strävan att identifiera kristna och demokratiska värden. Om denna uppfattning föres till seger även inom katolicismen och helt spränger dess totalitära tendenser, vore en viktig garanti vunnen för folkstyrelsens framtid.